

Oponetský posudek na disertační práci
„SCHWEITZERovo INTERPRETAČNÍ POJETÍ VARHANNÍCH SKLADEB
JOHANNA SEBASTIANA BACHA VE SROVNÁNÍ SE SOUČASNOU PRAXÍ“
MgA. Michelle Hradecké

Zajímavé a přínosné téma, u nás doposud málo zpracované, slibuje množství užitečných informací. Vždyť myšlenky hnutí Orgelbewegung, za nimiž Albert Schweitzer jako duchovní otec stál, byly základem pro vývoj moderní varhanní hry a stavitelství v celé Evropě a ještě dodnes jsou, alespoň některé z nich, stále brány jako dogmata. I v dnešní varhanní hře můžeme ještě leckde vidět jasné stopy toho, co autorka ve své práci popisuje. Téma samotné je dosti úzké, ale Michelle Hradecká se mu věnuje obšírně a do detailu.

Pisatelka si dala práci systematicky popsat detaily interpretačního stylu Alberta Schweitzera. Ty jsou doplněny autorčíným pohledem na věc (např. hodnotícím komentářem jednotlivých míst s vyjádřením pravděpodobných důvodů, které k takové interpretaci vedly). Vhodné jsou také notové příklady, kde jsou graficky znázorněny výrazové nuance A. Schweitzera. Tabulka Schweitzerovy koncertní činnosti je taktéž zajímavým doplňkem. Práce se věnuje i souvislostem s nástroji, na něž Schweitzer běžně hrál a měl na ně vyhraněné názory. Je zde pokus vysvětlit i dobově estetická a technická řešení. Dokreslení Schweitzerových interpretačních názorů se věnuje několik zdařilých kapitol, zejména v souvislosti s hnutím Orgelbewegung, což je vzhledem k rozboru bachovského interpretačního stylu velmi užitečné. Autorka téma pojednala ze široka a ve více souvislostech a pustila se do časově náročných rozborů.

V úvodu práce je podán životopis Alberta Schweitzera. Nejprve v bodech, poté rozvedených. Je psán úsporně, ale hutně, dobře se čte a podává dobrý přehled o důležitých životních milnicích. Poté následuje výčet Schweitzerovy koncertní činnosti. Opět výstižně, bez zbytečného textu. Další kapitolu tvoří výčet nahrávek, tedy důležitá kapitola pro tuto práci. Zdá se, že předložená data jsou objektivním výsledkem rešerší. Podobně jsou řešeny kapitoly o jednotlivých kostelích, kde Schweitzer své nahrávky realizoval. Nechybí ani přehled Schweitzerových publikací k bachovské problematice. Prostor je věnován i úvahám na téma romantismu a jeho vlivu na varhany a zejména vítám i autorčino hlubší pojednání o hnutí Orgelbewegung. Taktéž kapitoly o varhanářích a Schweitzerovu vztahu k varhanářství jsou velmi vhodným doplňkem. Kapitoly související s bachovskou interpretací jsou nepochybně protkány autorčínými zkušenostmi, kde rozebírá konkrétní situace při interpretaci Bacha na historických versus moderních nástrojích. Zde vidím hodnotu vlastního vkladu autorky jako nejcennější. Taktéž kapitola „Vlivy na Schweitzerovu interpretaci skladeb J. S. Bacha“ je pro čtenáře velmi přínosná. Je třeba si uvědomit, že Schweitzer sám byl formován názory svých učitelů a předchůdců.

Celková koncepce práce je logická, vyčerpávající a naplněná hodnotným textem. Maximálně se vyskytne maličkost typu překlepu na str. 29 na začátku – kostel St. Aurelien – má zřejmě být Aurelie. Přesto bych měl několik připomínek, či s některými názory bych polemizoval.

V kapitole Romantismus a jeho vliv na varhany autorka píše, a pokládám to za její vlastní názor, že „jednotlivé stroje kontrastují jen celkovou silou zvuku“. Myslím si, že toto vyjádření

je více poplatné již zastaralým neobarokním principům a jsem přesvědčen, že jednotlivé stroje kontrastují i svým rejstříkovým vybavením a umístěním ve skříni, což má vliv i na zvuk. Tedy ne jen silou. Vzpomeňme na stroje Aristida Cavaillé-Colla: Grand Orgue, Positiv, Récit. Každý stroj má, kromě dynamického odstupňování, také svůj charakter a nezaměnitelnou barvu. Je pravda, že v německém varhanářství jsou tyto rozdíly více setřeny. K vyjádření - „Ne nadarmo je 19. století označováno jako století vynálezů. Ani varhanám se nevyhnula řada inovací, ne všechny však posloužily ke skutečnému zušlechtění varhan jako nástroje a ani jedna se nedotkla toho nejpodstatnějšího - varhanního tónu a zvukových vlastností varhan“ - bych měl podobnou poznámku. Není vzato v potaz, že právě v 19. století došlo k řadě inovací v oblasti konstrukce a menzurační píšťaly, také se začaly praktikovat nové principy intonace (více regulace otvorů v nohách, více vpichů na jádrech apod.) a to mělo jasný dopad na zvuk. Z hlediska barokního varhanářství jde o odklon od tohoto stylu, z hlediska romantismu jde o přínos jinak esteticky založeného zvuku. Jestli je to dobře nebo špatně, je už filozofická otázka. Dále na str. 48: „Vedlejší manuály jsou slabé v porovnání s hlavním manuálem, obvykle postrádají mixtury.“ Toto tvrzení je nekonkrétní. U malých nástrojů tomu tak může být, u velkých jsem neviděl nástroj, který by na vedlejších manuálech mixtury neměl. Vhodný by byl příklad či upřesnění. Posledně jmenované názory vycházejí z estetiky Orgelbewegung. Dnes už je považujeme v lecčem za překonané či neúplné. Pokud slouží spíše jako ilustrace Schweitzerových názorů, bylo by vhodné je v textu zřetelněji takto označit.

Dost postrádám přesné dispoziční varhan tak, jak byly Albertem Schweitzerem nahrány. Například: All Hallows-by-the-Tower. V roce 1909 tam byly postaveny varhany, na kterých Albert Schweitzer nahrával. Jenže tyto varhany byly zničeny během náletu v roce 1940. Současné varhany prezentuje autorka v příloze 1.11 (obrázek) a 1.12 (dispozice). O varhanách, na kterých nahrával Schweitzer, se však nedozvíme nic. I u ostatních nástrojů z textu nevyplývá vždy jasně, jestli jsou uvedené dispoziční ve stavu v době nahrávání. Pochybuji, že by byly tyto dispoziční nedohledatelné. Považuji za potřebné, aby v analýze, v níž se hovoří o přizpůsobování prostoru a zvuku nástroje, nechyběly tyto zásadní informace. Proto mě to vede k otázce, jestli mohla autorka podniknout důkladnější rešerši? Při zmíněné úzkosti tématu bych toto považoval za nikoliv rozměňující odbočku, ale důležitou informaci.

Za vážnější nedostatek považuji disproporci názvu práce, kde je zmiňována současná praxe interpretace Bacha, s výběrem nahrávek. Byť je interpretem současný významný varhaník Hans Fagius, jsou použity jeho nahrávky, které jsou téměř 30 let staré. Domnívám se, že Hans Fagius prošel od té doby také nějakým vývojem. Vysvětlení, proč je vybrán právě tento interpret a proč právě tyto nahrávky, chybí. Chybí mi větší aktuálnost srovnávaných nahrávek. Za poslední desetiletí došlo právě v interpretaci staré hudby k velkým posunům.

K tématu „prameny a literatura“ se dá zkonstatovat, že autorka prostudovala či použila adekvátní množství literatury, ale zřejmě nepodnikla průzkum byt' jediného primárního pramene, což by při závažnosti doktorandské práce bylo žádoucí. Mohlo by to přinést doplnění celé řady faktů a tím by práce získala větší přínos pro obor.

Přesto bych konstatoval, že je text práce věcný, plný informací a dobře čtivý. Osobně si takto představuji text, který může dobře sloužit hudební veřejnosti a myslím, že odpovídá

kritériím, obvyklým na fakultách jiných škol. Lingvistická úroveň je dobrá a citační normy dodržovány.

Přes uvedené připomínky k práci Michelle Hradecké je podle mého názoru splněna úroveň doktorandské disertace a doporučuji ji k přijetí.

MgA. Pavel Černý
o.a. Varhanní odd. KKN